

ВИБОРЧА ПРОГРАМА

кандидата на посаду директора
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України,
члена-кореспондента НАН України
Сергія Леонідовича МОСЯКІНА

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (далі – Інститут ботаніки) є провідною в Україні і відомою у світі науково-дослідною установою біологічного профілю, у якій здійснюються фундаментальні та прикладні дослідження за всіма основними напрямками сучасної ботанічної та мікологічної науки. Наукові роботи Інституту спрямовані на вивчення як окремих елементів і функціональних частин, так і цілісних просторово-часових систем рослинного світу України як невід’ємної складової біорізноманіття планети в його сучасному стані, у ретроспективі та у майбутньому.

1. Напрями та тематика наукових досліджень Інституту ботаніки

Інститут ботаніки сформувався як унікальна наукова установа, де підтримуються та розвиваються класично-ботанічні дослідження, органічно поєднані з сучасними роботами з молекулярної та клітинної біології. Подальша діяльність буде спрямовуватися на підтримання актуальних у світовому масштабі досліджень ботаніко-біологічного спрямування за кожним із напрямів, які розвиваються в установі, а також на розробку пріоритетних для держави питань природоохоронної сфери (відповідно до компетенції установи).

Згідно Статуту Інституту ботаніки (нова редакція 2016 року) фундаментальні й прикладні науково-дослідні роботи проводитимуться за двома напрямками:

1) критико-систематичні, флористичні, фітоценотичні, соціологічні та екологічні дослідження фіто- і мікобіоти, розробка теоретичних питань організації та динаміки фіто- і ценорізноманітності, їх моніторингу та охорони;

2) дослідження структурно-функціональної організації рослин і грибів на організменному, клітинному та молекулярному рівнях у нормі і при змінах умов навколишнього середовища природного та антропогенного походження, включаючи фактори космічного польоту.

Наукові дослідження здійснюватимуться у відповідності до цих напрямів. Тематика буде формуватися та реалізовуватися в рамках відомчого замовлення (базова тематика), на конкурсних засадах, у т.ч. за рахунок участі у міжнародних конкурсах, а також на замовлення сторонніх організацій (госпдоговірна тематика).

За відомчою тематикою будуть підтримуватися роботи за темами наукових досліджень відділів і двома окремими комплексними (міжвідділівськими) темами, що виконуються Інститутом ботаніки як

установою категорії А за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень».

Тематика конкурсних проектів буде формуватися за рахунок участі в конкурсах Національного фонду досліджень України (очікуються з 2019 року), конкурсах НАН України (в рамках цільових програм, науково-технічних проектів, проектів науково-дослідних робіт молодих учених та ін.), а також участі в конкурсах, які проводять інші відомства. Всебічно підтримуватиметься участь працівників у конкурсах наукових програм міжнародних фондів та організацій, у т.ч. DAAD, Alexander von Humboldt Foundation, Fulbright Research and Development Program та ін.

Госпдоговірну тематику складатимуть переважно проекти, пов'язані з вирішенням природоохоронних питань як загальнодержавного, так і локального рівнів, зокрема, за рахунок участі в конкурсах з державних закупівель (тендерах) на виконання НДДКР, які проводить Міністерство екології та природних України (ведення Червоної та Зеленої книг України, Кадастру рослинного світу України та ін.), а також за договорами з організаціями та установами, включаючи об'єкти природно-заповідного фонду.

Основні напрями наукових досліджень на найближчі п'ять років не потребують значних коригувань. Тематика, особливо при затвердженні нових тем, буде коригуватися відповідно до світових тенденцій розвитку кожної з галузей науки та сучасних методів і новітніх підходів до вирішення різних наукових проблем.

2. Організаційна структура та кадрові ресурси

Кількість та склад наукових підрозділів протягом попередніх років зазнали змін (у бік скорочення) і були оптимізовані відповідно до обсягів фінансових надходжень, але зі збереженням ключових напрямів і основних кваліфікованих кадрів. Проведені зміни були вимушеним кроком, спричиненим складними обставинами, але в цілому існуюча організаційна структура установи, яку зараз складають сім відділів, три лабораторії у складі відділу та лабораторія, яка функціонує як Центр колективного користування науковими приладами НАН України, дає змогу в найближчі п'ять років достатньо ефективно реалізовувати плани основної діяльності.

Станом на 2018 рік кадровий потенціал Інституту ботаніки складають 186 осіб, із яких 119 – наукові працівники, у їх числі 24 доктори наук (серед яких два академіки і три члени-кореспонденти НАН України), 62 – кандидати наук.

Більшість напрямів досліджень (за галузями науки) мають недостатнє кадрове забезпечення. При наявності фінансових можливостей будуть проведені заходи, спрямовані на поліпшення кадрового складу наукових підрозділів, у т.ч. і щодо чисельності. Зокрема, за умови отримання крупних

конкурсних наукових проєктів, що виконуватимуться за підтримки Національного фонду досліджень України, будуть створюватися тимчасові творчі колективи (групи, лабораторії) або нові лабораторії (самостійні чи у складі наукових підрозділів – залежно від обсягів фінансування проєкту та наявних ресурсів).

Будуть здійснюватися заходи щодо залучення талановитої молоді до науково-організаційної роботи (керівництво розділами наукових тем, науковими проєктами, тимчасовими творчими колективами тощо).

Враховуючи прогресуюче в останні роки зниження інтересу молоді до діяльності в науковій сфері, поповнення молодими фахівцями та підготовку наукових кадрів необхідно перевести в площину кращої співпраці ВНЗ-Інститут ботаніки шляхом налагодження тіснішого співробітництва з відповідними інституціями (профільними інститутами, факультетами, кафедрами) вищої школи та залучення студентської молоді до наукової роботи на базі Інституту ботаніки.

Для вирішення питань підготовки належної кількості та якості молодих спеціалістів доцільно (при належному кадровому забезпеченні Центру науково-освітньої підготовки), ініціювати розгляд питання про створення на базі Інституту ботаніки кафедри Київського академічного університету НАН України та МОН України для підготовки магістрів (або ж відповідних філій наукових кафедр інших профільних ВНЗ).

Кращі молоді науковці будуть стимулюватися шляхом рекомендації їхніх кандидатур на отримання стипендій Президента України та НАН України для молодих учених, а також шляхом підтримки їхньої участі в інших спеціальних молодіжних конкурсах.

3. Фінансування наукової та науково-організаційної діяльності

Починаючи з 2014 року Інститут ботаніки працював в умовах гострої нестачі фінансування. Прогресуюче його зменшення у 2014–2016 рр. призвело до вимушених заходів – роботи в режимі неповного робочого часу та значного скорочення кількості працівників. Деяке збільшення загального обсягу фінансування у 2017 році не змінило критичний стан фінансового забезпечення, оскільки воно лише компенсувало підвищення заробітної плати та збільшення експлуатаційних витрат, спричинене підвищенням тарифів.

На наступне п'ятиріччя очікується поліпшення фінансування як за рахунок виділення НАН України додаткових коштів за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», так і за рахунок участі в конкурсах Національного фонду досліджень України.

Активно використовуватиметься стратегія залучення коштів третіх осіб в Україні на виконання договірних робіт (переважно Мінекології України, МОН України, а також окремих організацій), за рахунок яких здійснюватиметься підтримка експедиційних досліджень, закупівля реактивів та інших витратних матеріалів, а також залучення коштів від неосновної діяльності (здачі приміщень у оренду).

Очікуються як прямі надходження від закордонних організацій, так і непрямі – колективні та індивідуальні гранти на виконання досліджень на базі зарубіжних установ.

Кошти спецфонду, які надходять від неосновної діяльності, будуть використані на покриття експлуатаційних видатків, на щорічне проведення планових ремонтів окремих приміщень, на видавничу та іншу статутну діяльність.

Буде подовжуватися практика активізації участі всіх наукових підрозділів у пошуку додаткових джерел фінансування (за рахунок програмно-цільової та іншої конкурсної тематики, а також госпдоговорів).

4. Публікація наукових результатів та видавнича діяльність

За тематикою найближчих п'яти років очікується отримання ґрунтовних наукових результатів, які заслуговують поширення та визнання у світовому науковому просторі. Тому дирекцією проводитиметься політика посилення представленості робіт працівників установи у провідних міжнародних наукових виданнях з високими (для галузі) наукометричними показниками, особливо в англійських, а також на міжнародних наукових форумах.

У видавничій діяльності пріоритетним залишатиметься видання двох наукових журналів – Українського ботанічного журналу та Альгології. У журналах збільшуватиметься кількість публікацій англійською мовою, у тому числі за авторства українських науковців. Ширше залучатимуться статті зарубіжних авторів.

Здійснюватимуться заходи з підвищення рівня представленості періодичних видань у провідних наукометричних базах (Scopus та Web of Science Core Collection), а також забезпечуватиметься діяльність, пов'язана з їх включенням до Переліку наукових фахових видань відповідно до умов, визначених новим Порядком формування Переліку наукових фахових видань України (затверджений наказом МОН України від 15.01.2018 № 32).

Приділятиметься увага підготовці узагальнюючих монографічних видань. Друк монографій здійснюватиметься в межах щорічного виділення цільового фінансування за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету, а також за рахунок договірної тематики і залучення коштів третіх осіб. У разі

потреби будуть ширше використовуватися можливості електронних публікацій (з наданням ISBN, ISSN та/або DOI).

Продовжуватиметься практика преміювання співробітників за видання монографій або інших ґрунтовних публікацій (за умови наявності коштів за підсумками року).

Планується підготовка та затвердження положення про щорічний конкурс на кращі цитовані публікації науковців Інституту ботаніки в журналах з високими наукометричними показниками. Працівники, роботи яких будуть відібрані спеціально створеною комісією, стимулюватимуться шляхом преміювання та заохочувальними відзнаками.

5. Міжнародне наукове співробітництво

Посилення інтеграції Інститут ботаніки до європейського та світового дослідницького простору буде серед основних пріоритетів діяльності дирекції. У ході звітування, під час планування робіт, при проведенні колективних обговорень результатів, вживатимуться заходи щодо спрямування дослідницької роботи окремих відділів, які мало задіяні у справі міжнародного наукового співробітництва, до налагодження індивідуальної та колективної наукової співпраці з профільними та відомими у відповідній галузі науки установами, а також із фахівцями різних країн світу.

Буде надаватися необхідна допомога та всіляке сприяння з боку дирекції тим працівникам (групам, колективам), які проявлять ініціативу і візьмуть участь у конкурсах проектів рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», інших міжнародних дослідницьких програмах.

6. Координація наукової діяльності

Координаційні заходи в межах України здійснювалася через відповідні секції Українського ботанічного товариства, Наукову раду з питань ботаніки і мікології при Відділенні загальної біології НАН України, для яких Інститут ботаніки є базовою установою, шляхом участі провідних науковців у роботі державних та відомчих громадських структур (комісій, рад, комітетів), а також через організацію багатосторонніх (міжвідомчих) тимчасових творчих колективів для виконання окремих завдань, зокрема, ведення Червоної книги України (рослинний світ), Зеленої книги України та ін. Буде проведено оновлення складу Наукової ради та підсилена її роль у координації досліджень з ботаніки та мікології в Україні.

Продовжуватиметься співпраця з установами МОН України (проведення спільних досліджень і спільні публікації, стажування викладачів, викладання спецкурсів, виконання спільних проектів, участь у роботі державних

екзаменаційних комісій, прийом студентів для проходження практики та написання бакалаврських і магістерських робіт тощо).

7. Проведення наукових форумів

Інститут ботаніки виступатиме організатором та співорганізатором міжнародних і вітчизняних наукових форумів (з'їздів, конференцій, семінарів, читань тощо) як важливих координаційних заходів для прийняття спільних стратегічних і тактичних рішень щодо актуальних проблем, розширення сфери презентації наукових досягнень, налагодження контактів.

На базі установи сформувалася серія наукових форумів, які стали традиційними і будуть проводитися відповідно з прийнятою для них періодичністю. До них належить Міжнародна конференція «Флора, географія та екологія водоростей. Теоретичні питання» (раз на 5 років, наступна планується у 2019 р.) (відділ фікології, ліхенології та бріології), біенальні (раз на два роки) наукова конференція «Класифікація рослинності та біотопів України» (відділ геоботаніки та екології) та наукові читання, присвячені пам'яті академіка Миколи Григоровича Холодного (відділ фітогормонології), З'їзд Українського ботанічного товариства (не рідше одного разу на 5 років, наступний очікується у 2022 р.), Міжнародна конференція «Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин» (раз на два роки, чергова запланована у 2020 р.), щорічна Міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми ботаніки та екології».

Інститут ботаніки також братиме участь (у ролі співорганізатора) у проведенні наукових форумів спільно з ВНЗ та іншими установами. Очікується також участь Інституту та окремих його співробітників як співорганізаторів міжнародних конференцій та інших міжнародних наукових форумів.

8. Створення та використання об'єктів інтелектуальної власності

Щодо об'єктів права інтелектуальної власності (наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, бази даних, твори наукового, технічного змісту та ін.), створених при виконанні проектів відомчої, програмно-цільової та іншої конкурсної тематики НАН України, інших конкурсних проектів, а також госпдоговірних тем, будуть проводитися заходи з їх реєстрації та обліку, визначені законодавством України та Положенням про створення охорону та використання об'єктів права інтелектуальної власності в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України й виплату винагороди їх авторам.

9. Розвиток матеріально-технічної бази досліджень

Інститут ботаніки має належну інфраструктуру для проведення наукових досліджень на сучасному рівні, у т.ч. унікальне обладнання, на базі якого

функціонують три центри колективного користування науковими приладами НАН України – ЦКК електронними мікроскопами, ЦКК хроматомаспектрометром, ЦКК ультрацентрифугою. Використовується понад 30 лабораторних приміщень для проведення різнопланових наукових робіт, у т.ч. лабораторія для мікоморфологічних досліджень, лабораторії фізіологічних, молекулярно-біологічних, фітохімічних досліджень, лабораторії *in vitro* культивування водоростей, грибів, тканин.

Однак стан лабораторій і інших робочих приміщень, як і приладова база, потребують значного поліпшення. З боку дирекції щорічно виділятимуться певні кошти (у межах наявного кошторису) для проведення планових ремонтних робіт, підтримуватимуться або ініціюватимуться клопотання щодо централізованої закупівлі окремих приладів і комплектуючих через ДУМТЗ НАН України, а також клопотання щодо цільового виділення коштів.

Одним із засобів поліпшення матеріально-технічної бази є використання коштів третіх осіб, продовження практики отримання унікальних приладів від зарубіжних установ, організацій, фондів.

Для підтримання високого сучасного рівня досліджень на найближчі роки доцільно продовжувати політику пошуку зарубіжних партнерів з метою використання їхньої потужної сучасної приладової бази в обмін на ідеї та фаховий досвід науковців Інституту ботаніки.

За умови належної роботи Національного фонду досліджень України питання оновлення та осучаснення приладової бази буде розглядатися в рамках запитів на виконання наукових проектів за рахунок фінансування НФД.

10. Інформаційне забезпечення Інститут ботаніки

Буде підтримуватися функціонування внутрішніх електронних інформаційних ресурсів – власного сайту (<http://www.botany.kiev.ua>) та окремих веб-сайтів («Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum», <http://www.herbarium.org.ua/>, «Український ботанічний портал» <https://sites.google.com/site/ukrbotany/home>), у тому числі сайтів наукових журналів. Продовжуватиметься співпраця з JSTOR Global Plants та іншими онлайн-ресурсами.

Здійснюватимуться заходи з підтримання належного функціонування наукових колекцій, що мають національне та світове значення, у першу чергу Національного гербарію України (KW), колекцій культур шапинкових грибів та водоростей, які є об'єктами Національного надбання України. Заплановані подання пропозицій щодо грантової підтримки подальшої дигіталізації унікальних гербарних колекцій у співпраці з зарубіжними партнерами.

Здійснюватимуться роботи з наповнення та належного підтримання інформаційних ресурсів, виділених НАН України Інституту ботаніки в домені nas.gov.ua (через XRM НАН України).

Підтримуватиметься діяльність зі створення (наповнення) баз даних за різними напрямками (фітосоціологічних, гербарної інформації та ін.).

Будуть проведені заходи щодо створення локальної бази (репозитарію) Інституту ботаніки як інституціонального учасника Національного репозитарію академічних текстів.

Передбачається здійснити заходи з реформування роботи служби науково-технічної інформації (забезпечення обслуговування читачів у електронному режимі, призначення працівника, відповідального за формування та функціонування локального інститутського репозитарію як складової Національного репозитарію академічних текстів тощо).

Потребує поліпшення комп'ютерна база Інституту ботаніки, але при наявній системі та обсягах фінансування питання оновлення комп'ютерного обладнання та закупівлі програмного забезпечення буде здійснюватися лише за рахунок додаткової (договірної) тематики або з інших дозволених джерел.

11. Робота з пропаганди наукових досягнень та висвітлення результатів дослідницької діяльності в ЗМІ

Буде приділена окрема увага питанню поліпшення роботи з висвітлення основних досягнень науковців у ЗМІ. Зокрема, вважаю за доцільне включення питань про підготовку науково-популярних публікацій у щорічні робочі плани відділів, особливо в тих випадках, коли очікуються практично значимі розробки для вирішення економічних, екологічних, соціальних проблем.

12. Основні завдання щодо подальшої діяльності та розвитку Інституту ботаніки

1. Підтримання високого світового рівня досліджень за всіма галузевими напрямками, що розвиваються в Інституті ботаніки.

2. Збереження кадрового потенціалу, забезпечення кар'єрного росту для талановитих молодих науковців, поліпшення стану справ у сфері підготовки висококваліфікованих наукових кадрів.

3. Активний пошук додаткових джерел фінансування (НФД України, міжнародні агенції та фонди, конкурси наукових проектів і процедури державної закупівлі, де предметом закупівлі є наукові дослідження).

4. Підтримання та розширення міжнародного співробітництва, допомога в його налагодженні окремим науковим підрозділам.

5. Подальше поліпшення якості публікацій у періодичних виданнях Інституту ботаніки та підвищення рівня їх представленості у провідних

наукометричних баз (Scopus та Web of Science Core Collection) для забезпечення надання журналам відповідної категорії у новому Переліку наукових фахових видань України. Збільшення кількості та підвищення якості публікацій англійською мовою.

6. Збільшення кількості публікацій у провідних світових наукових журналах із високим рейтингом.

7. Поліпшення роботи з висвітлення результатів досліджень Інституту ботаніки у ЗМІ, особливо щодо розробок прикладного значення.

8. Поступове планове поліпшення стану лабораторій та робочих приміщень, розвиток матеріально-технічної бази досліджень.

9. Здійснення заходів з поліпшення естетичного стану внутрішніх приміщень Інституту ботаніки (оновлення стендів, виготовлення нових уніфікованих вивісок), ремонт фасадної частини корпусу на вул. Терещенківській, 2.

10. Посилення контролю з боку дирекції за виконавчою дисципліною.

11. Порухнення клопотання перед Президією НАН України щодо виділення коштів на ремонт корпусу на вул. Великій Житомирській, 24. Планування часткового або повного переміщення наукових та допоміжних підрозділів (у тому числі наукової бібліотеки) з цього корпусу.

12. Пріоритетне підтримання належного функціонування наукових колекцій, що мають національне та світове значення, у першу чергу Національного гербарію України (KW), колекцій культур шапинкових грибів та водоростей, які є об'єктами Національного надбання України.

Чл.-кор. НАН України

С.Л. Мосякін